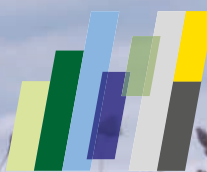

Hodnotenia
environmentálnej
výkonnosti

Slovenská republika

NAJDÔLEŽITEJŠIE INFORMÁCIE

2024

OECD

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) poskytuje svojim 38 členským krajinám fórum na spoluprácu pri riešení hospodárskych, sociálnych a environmentálnych výziev globalizácie. OECD stojí tiež na čele úsilia pomôcť vládam reagovať na nový vývoj a obavy. Organizácia poskytuje prostredie, v ktorom môžu vlády porovnávať politické skúsenosti, hľadať odpovede na spoločné problémy, identifikovať osvedčené postupy a pracovať na koordinácii domácich a medzinárodných politik.

ČO SÚ TO SPRÁVY EPR?

Hodnotiace správy OECD o environmentálnej výkonnosti (EPR) poskytujú analýzu a hodnotenie pokroku krajín pri dosahovaní cieľov ich environmentálnej politiky, ktoré sú založené na dôkazoch. Podporujú vzájomné učenie, zvyšujú zodpovednosť vlád a poskytujú ciele odporúčania, ktoré majú krajinám pomôcť zlepšiť ich environmentálnu výkonnosť. Zakladajú sa na širokej škále ekonomických a environmentálnych údajov. Za posledných 30 rokov uskutočnila organizácia OECD viac ako 100 hodnotení EPR v členských a vybraných nečlenských krajinách OECD.

Všetky správy a ďalšie informácie sú k dispozícii na webovom sídle EPR: <http://oe.cd/epr>.

TRETIA HODNOTIACA SPRÁVA O ENVIRONMENTÁLNEJ VÝKONNOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Tretia hodnotiacia správa o environmentálnej výkonnosti Slovenskej republiky nadväzuje na predchádzajúce preskúmania z rokov 2011 a 2002. V správe sa hodnotí environmentálna výkonnosť krajiny za posledné desaťročie. Patria sem opatrenia ministerstva životného prostredia a vlády Slovenskej republiky, ako aj opatrenia iných príslušných štátnych orgánov, občianskej spoločnosti a podnikov. Tento proces zahŕňa konštruktívny a vzájomne prospešný politický dialóg medzi Slovenskom a krajinami, ktoré sú členmi Pracovnej skupiny OECD pre environmentálnu výkonnosť (WPEP). OECD je vďačná dvom skúmajúcim krajinám: Česko a Estónsko.

Správa EPR obsahuje 29 odporúčaní, ktoré schválila skupina WPEP 24. januára 2024. Ich cieľom je pomôcť Slovenskej republike zvýšiť súdržnosť politik a pokrok pri dosahovaní cieľov v oblasti biodiverzity, nulových čistých emisií a udržateľného rozvoja. Osobitný dôraz sa kladie na biodiverzitu a lesy v kontexte zmeny klímy.

KLÍČOVÉ ENVIRONMENTÁLNE UKAZOVATELE 2022 (alebo posledný dostupný rok)

Energetická náročnosť – celková dodávka energie na obyvateľa

ekvivalent 92 t ropy na obyvateľa (priemer OECD je 85)

Obnoviteľné zdroje energie (% z celkovej dodávky energie)

13 % (priemer OECD je 12)

Intenzita skleníkových plynov – emisie skleníkových plynov na obyvateľa

ekvivalent 7,6 t CO₂ na obyvateľa
(priemer OECD je 10,8)

Priemerné vystavenie obyvateľstva jemným prachovým časticiam v ovzduší PM_{2,5}

19 µg/m³ (priemer OECD je 14)

Komunálny odpad na obyvateľa

500 kg na obyvateľa (priemer OECD je 530)

Materiálové zhodnocovanie komunálneho odpadu (% kompostovania a recyklácie z celkového spracovania)

50 % (priemer OECD je 35)

Produktivita materiálu (USD, 2015 PPP/domáca spotreba materiálu, kg)

2,9 USD/kg (OECD priemer je 2,5)

Čistenie odpadových vôd (% obyvateľov napojených na terciárne čistenie)

2 % (priemer OECD sa neuplatňuje)

Intenzita využívania lesných zdrojov (ťažba alebo výrub nad ročnú výrobnú kapacitu)

0,64 % (priemer OECD sa neuplatňuje)

Výdavky na ochranu životného prostredia (% HDP)

0,9% (OECD average is 0,6)

Podiel emisií CO₂ s cenou nad 60 EUR/t CO₂ (okrem emisií z biomasy)

21 % (vážený priemer OECD 15)

Rozpočet na výskum a vývoj v oblasti životného prostredia a energetiky (% z celkového rozpočtu verejnej správy na výskum a vývoj)

4,1 % (priemer OECD je 6,6)

Miera motorizácie

45 áut/100 obyvateľov (priemer OECD je 49)

*Poznámka: zaokrúhlené čísla.

Slovensko

Prehľad

Slovenská republika je vnútrozemská stredoeurópska krajina. Jej malé hospodárstvo je energeticky náročnejšie ako priemer OECD v Európe, čo je spôsobené väčšou priemyselnou základňou. Hrubý domáci produkt (HDP) v rokoch 2010 až 2019 stabilne rástol. Po hlbokom poklese počas krízy v dôsledku pandémie ochorenia COVID-19 sa hospodárstvo v roku 2021 zotavilo a odvtedy mierne rastie.

V období 2010 – 2019 Slovensko znížilo domácu spotrebu materiálov, emisie skleníkových plynov (GHG) a hlavných látok znečisťujúcich ovzdušie a v menšej miere aj dodávky energie a odbery sladkej vody. Krajina však nie je na ceste k nulovým čistým emisiám. Znečistenie ovzdušia je naďalej zdravotným problémom a veľká časť komunálneho odpadu končí na skládkach. Ďalšou výzvou je rozšírenie pokrytia čistenia odpadových vôd v mnohých malých obciach. Slovensko bude musieť zvýšiť svoju ambíciu dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku 2050.

Biodiverzitu Slovenska ohrozujú neudržateľné poľnohospodárske a lesnícke postupy, rozvoj infraštruktúry, invázne nepôvodné druhy, iné problematické druhy a zmena klímy. Aktualizácia národnej stratégie a akčného plánu v oblasti biodiverzity (NBSAP) poskytuje príležitosť posilniť ambície krajiny a podporiť koordinovanú reakciu na stratu biodiverzity. Prioritou pri posilňovaní systému chránených území je dokončenie zonácie národných parkov s účinnou účasťou zainteresovaných strán. Slovensko musí tiež podporovať prírode blízke lesné hospodárstvo, krajinnú diverzitu na poľnohospodárskej pôde a iné poľnohospodárske postupy šetrné k biodiverzite. Pri hľadaní príležitostí na zvýšenie odstraňovania uhlíka sa musí snažiť o synergie a zvládnuť potenciálne kompromisy medzi opatreniami v oblasti biodiverzity, zmierňovania zmeny klímy a adaptácie.

SLOVENSÁ REPUBLIKA 2022 (alebo posledný dostupný rok)

Obyvateľstvo: 5,4 milióna

HDP na obyvateľa: 40 600 USD (súčasná parita kúpnej sily) (priemer OECD je 56 000 USD)

Celková plocha: 49 000 km²

Hustota obyvateľstva: 111 obyvateľov/km² (priemer OECD je 36)

Mena: euro (EUR), v roku 2022, 1 USD = 0,950 EUR

*Poznámka: zaokrúhlené čísla.

Kľúčové odporúčania

Smerom k trvalo udržateľnému rozvoju

RIEŠENIE KLÚČOVÝCH ENVIRONMENTÁLNYCH VÝZIEV

- Zakotviť klimatickú neutralitu do vnútroštátneho práva s konzistentnými odvetvovými cestami.
- Konsolidácia komunálnych služieb v oblasti vodného hospodárstva a odpadového hospodárstva s cieľom zlepšiť prevádzkovú efektívnosť a finančnú udržateľnosť.
- Zaviesť prístup obehového hospodárstva v stavebníctve a v hodnotovom reťazci potravín a biologického odpadu.

ZLEPŠENIE ENVIRONMENTÁLNEHO RIADENIA A SPRÁVY

- Zlepšiť medzirezortnú koordináciu v oblasti udržateľného rozvoja a posilniť vertikálnu koordináciu pri tvorbe a implementácii environmentálnej politiky; budovať kapacity okresných úradov a zlepšiť ich environmentálne poradenstvo.
- Zabezpečiť vysokú úroveň účasti verejnosti na posudzovaní vplyvov na životné prostredie a konaniach o stavebných povoleniach v rámci reformy stavebného zákona; posilniť environmentálny aspekt a konzultácie s verejnosťou pri posudzovaní vplyvov na životné prostredie; systematicky využívať dostupné analytické kapacity pri vykonávaní posudzovania.
- Ďalej podporovať dodržiavanie požiadaviek ochrany životného prostredia, zlepšiť plánovanie inšpekcii životného prostredia na základe rizika, zvýšiť sankcie a zabezpečiť, aby mali sankcie skutočný varovný účinok.
- Urýchliť čistenie kontaminovaných lokalít.

PODPORA INVESTÍCIÍ A EKONOMICKÝCH NÁSTROJOV PRE EKOLOGICKÝ RAST

- Zrýchliť čerpanie finančných prostriedkov EÚ na podporu investícií do životného prostredia; zjednodušiť a urýchliť postupy verejného obstarávania a zabezpečiť primerané záruky a transparentnosť; posilniť kapacity príjemcov na prípravu projektov, najmä na miestnej úrovni.

- Systematicky preverovať aktuálne a navrhované dotácie vrátane daňových ustanovení s cieľom identifikovať a reformovať tie, ktoré nie sú opodstatnené z ekonomických, sociálnych dôvodov a dôvodov potreby ochrany životného prostredia.
- Zabezpečiť súlad výdavkov Fondu životného prostredia s cieľmi a potrebami Slovenska v oblasti životného prostredia a klímy.
- Pokračovať v ekologickej daňovej reforme, plánovať pravidelné a transparentné prispôbovanie sadzieb inflácii; zohľadniť obsah uhlíka v palivách v energetických daniach a pokračovať v úsilí o postupné zrušenie dotácií na fosílna palivá (napr. oslobodenie domácností od dane z energie); ďalej uplatňovať zásady, že v odvetví vodného a odpadového hospodárstva bude platiť znečisťovateľ aj užívateľ.
- Dohodnúť sa na viacrozmernej a operatívnej definícii energetickej chudoby a zhromaždiť príslušné údaje s cieľom zamerať podporu na najzraniteľnejšie skupiny a zároveň podporiť úspory energie.
- Obmedziť závislosť od automobilov: presunúť investície z ciest na železnicu; zrušiť zvýhodnené zdaňovanie firemných automobilov; prepojiť ročnú daň z motorových vozidiel s emisiami vozidiel a rozšíriť ju na súkromné automobily; rozšíriť poplatky za prejednú vzdialenosť na osobné automobily na diaľniciach.

Biodiverzita

STRATEGICKÝ A INŠTITUCIONÁLNY RÁMEC PRE BIODIVERZITU

- Prijatť národnú stratégiu a akčný plán v oblasti biodiverzity s dlhodobou víziou, poslaním a konkrétnymi a merateľnými cieľmi v súlade s globálnym rámcom pre biodiverzitu z Kchun-mingu a Montrealu a stratégiou EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2030. Vypracovať národný plán obnovy ekosystémov, ktorý určí prioritné lokality a nákladovo efektívne opatrenia na obnovu.
- Vypracovať národný plán financovania biodiverzity s cieľom mobilizovať a podporovať účinné a nákladovo efektívne využívanie verejných a súkromných zdrojov. Posilniť kapacity

miestnych, regionálnych a ústredných samospráv na vypracovanie, získavanie finančných prostriedkov a realizáciu projektov v oblasti prírody a biodiverzity.

- Posilniť získavanie údajov a informácií o biodiverzite a ekosystémových službách a ich využitie pri rozhodovaní

REFORMA CHRÁNENÝCH OBLASTÍ

- Posilniť a zjednodušiť systém chránených oblastí v súlade s medzinárodnými osvedčenými postupmi. Uprednostniť zonáciu národných parkov vrátane rozširovania a zlučovania oblastí pod prísnou ochranou. Prijat' a vykonávať plány riadenia chránených oblastí.
- Posilniť kapacity správ národných parkov a štátnej ochrany prírody na efektívne riadenie chránených oblastí, podporu participatívnych prístupov a komunikáciu s miestnymi zainteresovanými stranami.
- Vypracovať plány rozvoja národných parkov a prispôbiť plány regionálneho rozvoja tak, aby podporovali udržateľné miestne ekonomiky, ktoré využívajú ciele národných parkov v oblasti biodiverzity a sú s nimi v súlade.
- Vyriešiť vlastníctvo pozemkov v chránených oblastiach: prehodnotiť podmienku v zákone o prírode, ktorá vyžaduje schválenie územného plánu pred prevodom niektorých štátnych pozemkov na ministerstvo životného prostredia; urýchliť úsilie o kúpu, prenájom alebo výmenu súkromných pozemkov v chránených oblastiach.
- Zvýšiť objem a predvídateľnosť štátneho financovania národných parkov a zvýšiť vlastné príjmy národných parkov prostredníctvom vhodne nastavených cien vstupného, platieb za ekosystémové služby, daní z cestovného ruchu a iných prispôbených opatrení.

ZAČLEŇOVANIE BIODIVERZITY DO ODVETVOVÝCH POLITÍK A POSTUPOV

- Prispôbiť postupy lesného hospodárstva tak, aby lepšie podporovali prírodu a prispôbili sa zmene klímy: vyžadovať a usmerňovať začlenenie biodiverzity, ekosystémových služieb a aspektov zmeny klímy do plánov lesného hospodárstva a ich hodnotenia; rozšíriť prírode blízke lesné hospodárstvo a opatrenia na ochranu mladých stromov pred kopytníkmi; posilniť ekonomické stimuly pre vlastníkov/správcov pozemkov a lesov a podporovať certifikáciu lesov.

- Zvýšiť rozmanitosť poľnohospodárskej krajiny, a to aj zmenšením veľkosti polí, a zaviesť poľnohospodárske postupy priaznivé pre biodiverzitu: propagovať a podporovať zavádzanie ekologického režimu a poľnohospodárskych, ekologických a klimatických opatrení; využiť mechanizmus flexibility spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) na zvýšenie financovania opatrení v oblasti biodiverzity; zabezpečiť dodržiavanie podmienok; využiť ďalšie politické možnosti nad rámec platieb SPP.

- Zosúladiť prechod na energetiku s cieľmi v oblasti biodiverzity, vody a klímy.

- Prijat' cieľ, aby infraštruktúrne projekty nemali čistú stratu ani čistý zisk, čo sa uľahčí kompenzáciami biodiverzity.

PREPOJENIE BIODIVERZITY A KLÍMY

- Zintenzívniť úsilie o zvýšenie čistého odstraňovania emisií z využívania územia, zmien vo využívaní územia a lesného hospodárstva vo všetkých kategóriách využívania územia v súlade so záväzkom Slovenska voči EÚ do roku 2030. Využívanie synergií a realizácia možných kompromisov v súvislosti s biodiverzitou, zmierňovaním zmeny klímy a adaptáciou na ňu, ako aj medzi krátkodobými a dlhodobými opatreniami na zmiernenie zmeny klímy.
- Podporovať integrované plánovanie krajiny s cieľom zlepšiť zadržiavanie vody, zásoby uhlíka a biotopy druhov prostredníctvom biologických koridorov, vegetačných pásov a inej zelenej/modrej infraštruktúry.
- Monitorovať a rozširovať poznatky o vplyve zmeny klímy na biodiverzitu a ekosystémové služby s cieľom lepšie zohľadniť klimatické aspekty a uľahčiť adaptívne riadenie, najmä v chránených oblastiach, poľnohospodárstva a lesníctve.

Smerom k trvalo udržateľnému rozvoju

ENVIRONMENTÁLNA VÝKONNOSŤ: KLÚČOVÉ TRENDY

Slovensko musí zvýšiť svoju ambíciu dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku 2050. Slovensko splnilo svoje klimatické ciele na rok 2020. Národné prognózy však naznačujú, že nie je na ceste k nulovým čistým emisiám (obrázok 1). Očakáva sa, že väčšia časť zníženia emisií skleníkových plynov do roku 2030 bude pochádzať z energetického priemyslu a v menšej miere z priemyselných procesov, na ktoré sa vzťahuje systém EÚ na obchodovanie s emisiami (ETS). Predpokladaný nárast emisií skleníkových plynov v niektorých odvetviach mimo systému obchodovania s emisiami, najmä v doprave, a pokles čistého odstraňovania uhlíka v lesoch ohrozujú dosiahnutie cieľov do roku 2030 a cieľa s čistou nulou. Zakotvenie uhlíkovej neutrality v právnych predpisoch, podľa návrhu v roku 2023, by posilnilo integrované strategické plánovanie v rámci politických cyklov. Vďaka konzistentným odvetvovým cestám by takýto zákon prinútil jednotlivé ministerstvá zodpovedať sa za pokrok

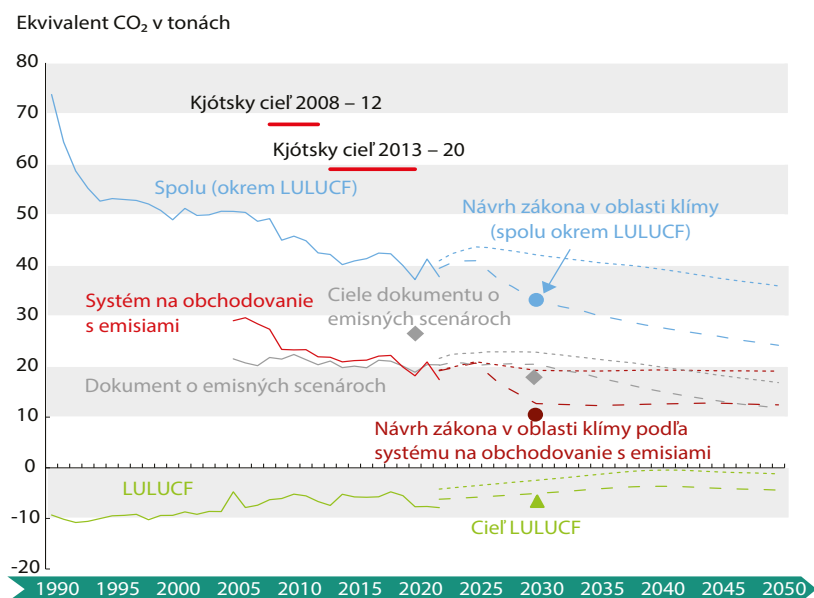
Uhlie sa postupne vyraduje a jadrová energia sa bude využívať naďalej. Hoci fosílna palivá majú prevahu, ich podiel na dodávkach energie na Slovensku je nižší ako priemer OECD (60 % oproti 78 % v OECD v roku 2022), a to v dôsledku významu jadrovej energie. Krajina sa zaviazala do roku 2023 postupne ukončiť ťažbu uhlia a výrobu energie z uhlia a zvyšuje

svoju jadrovú kapacitu (obrázok 2). Za posledné desaťročie sa energetický mix postupne posunul od uhlia k obnoviteľným zdrojom energie (najmä biopalivá a odpad), ktoré však stále predstavujú mierne percento dodávok. Slovensko musí zvýšiť svoje ambície, aby dosiahlo nový cieľ 42,5 % energie z obnoviteľných zdrojov pre celú Európsku úniu v roku 2030. Národný cieľ 23 %, ktorý Slovensko navrhlo, je dostatočný na to, aby prispel k dosiahnutiu predchádzajúceho cieľa EÚ vo výške 32 %.

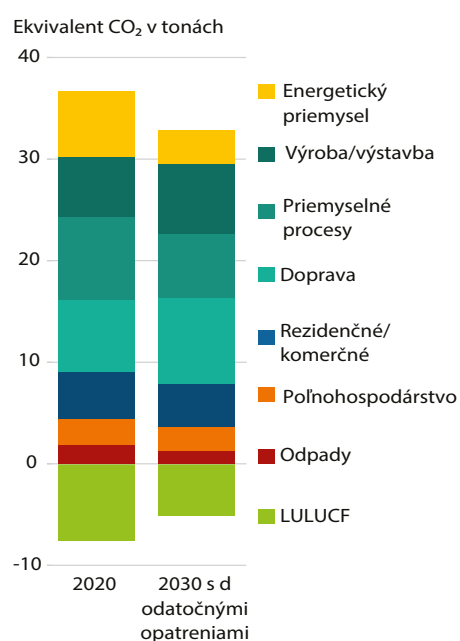
Znečistenie ovzdušia zostáva naďalej zdravotným problémom. Napriek výraznému zlepšeniu patria priemerné koncentrácie jemných prachových častíc na Slovensku naďalej k najvyšším v rámci OECD v Európe (obrázok 3). Krajina čelila niekoľkým konaniam EÚ o porušení právnych predpisov pre nedodržovanie limitných hodnôt pre PM_{10} . Hlavnými zdrojmi tohto znečistenia sú spaľovanie tuhých palív na vykurovanie domácností, cestná doprava a výroba kovov. V roku 2022 bolo zaznamenané prekročenie noriem EÚ pre kvalitu ovzdušia v prípade $PM_{2,5}$, PM_{10} , benzo[a]pyrénu a troposférického ozónu. Očakáva sa, že zákon o znečistení ovzdušia z roku 2023, ktorý posilňuje právomoci miestnych orgánov vrátane zavedenia nízkoemisných zón, zlepši riadenie kvality ovzdušia.

Obrázok 1. Slovensko nie je na ceste k nulovým čistým emisiám

Historické a predpokladané emisie skleníkových plynov

Emisie skleníkových plynov a prognózy podľa odvetví

Poznámka: LULUCF: využívanie územia, zmeny vo využívaní územia a lesné hospodárstvo. Bodkované čiary: národné prognózy s existujúcimi opatreniami. Prerušované čiary: s dodatočnými opatreniami. ESD: emisie, na ktoré sa nevzťahuje systém EÚ na obchodovanie s emisiami (ETS); údaje za rok 2022 sú odhady.

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia (2023), Národná inventarizačná správa 2022; EEA (2023), Prognózy emisií skleníkových plynov v členských štátoch. 24. október.

Rozšírenie pokrytia čistenia odpadových vôd je výzvou.

Slovensko je vo všeobecnosti vystavené nízkemu nedostatku vody, ale v dôsledku klimatických zmien je juhozápadný región vystavený vážnemu riziku sucha. Je potrebné vyvinúť úsilie na dosiahnutie dobrého stavu vody. Poľnohospodárstvo, hydromorfologické zmeny, nečistené odpadové vody, bodové zdroje znečistenia a zmena klímy sú najvýznamnejšími tlakmi na vodné útvary. Slovensko zlepšilo čistenie odpadových vôd (z 59 % na 70 % v rokoch 2010 – 2021), ale miera napojenia je stále jedna z najnižších v OECD. Národný program implementácie smernice EÚ o čistení komunálnych odpadových vôd sa vo veľkej miere spolieha na finančné prostriedky EÚ. Napriek tomu nie je financovaná takmer polovica jej investičných potrieb (takmer 1,6 miliardy EUR do roku 2027). Sadzby za vodohospodárske služby sú príliš nízke na to, aby pokryli náklady na ich poskytovanie, najmä v prípade malých obcí (28 % obyvateľov žije v obciach s menej ako 2 000 obyvateľmi).

Slovensko zaostáva v oblasti odpadového hospodárstva.

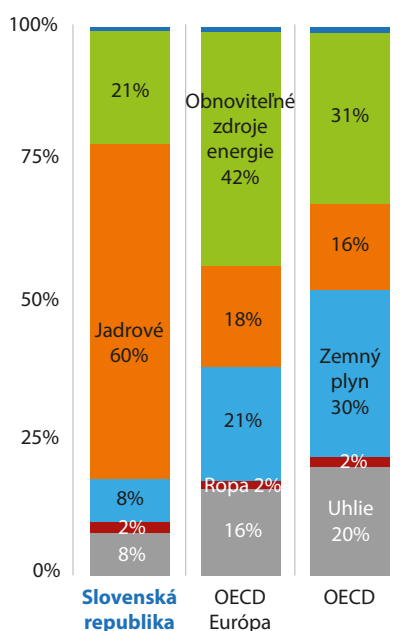
Slováci vyprodukujú o niečo menej komunálneho odpadu na obyvateľa, ako je európsky priemer OECD (500 kg oproti 520 kg v roku 2021). Hoci sa separovaný zber zlepšil, produkcia

komunálneho odpadu rástla v poslednom desaťročí rýchlejšie ako HDP a 41 % tohto odpadu stále končí na skládkach. Napriek pomerne dobre vypracovanému rámcu politiky v oblasti odpadov Slovensko nespĺnilo väčšinu svojich cieľov v oblasti odpadov do roku 2020 a jeho zjavný pokrok v oblasti recyklácie je otázný. V spoločnom pláne OECD a EK pre Slovenskú republiku na rok 2022 sa odporúča posilniť využívanie ekonomických nástrojov, a to aj ďalším zvýšením skládkovej dane za komunálny odpad a reformou rozdeľovania jej výnosov, zlepšením systémov rozšírenej zodpovednosti výrobcov, rozšírením povinného používania kritérií zeleného verejného obstarávania a rozšírením systémov „platba podľa množstva odpadu“ (v roku 2018 ich využívalo len 6 % obcí).

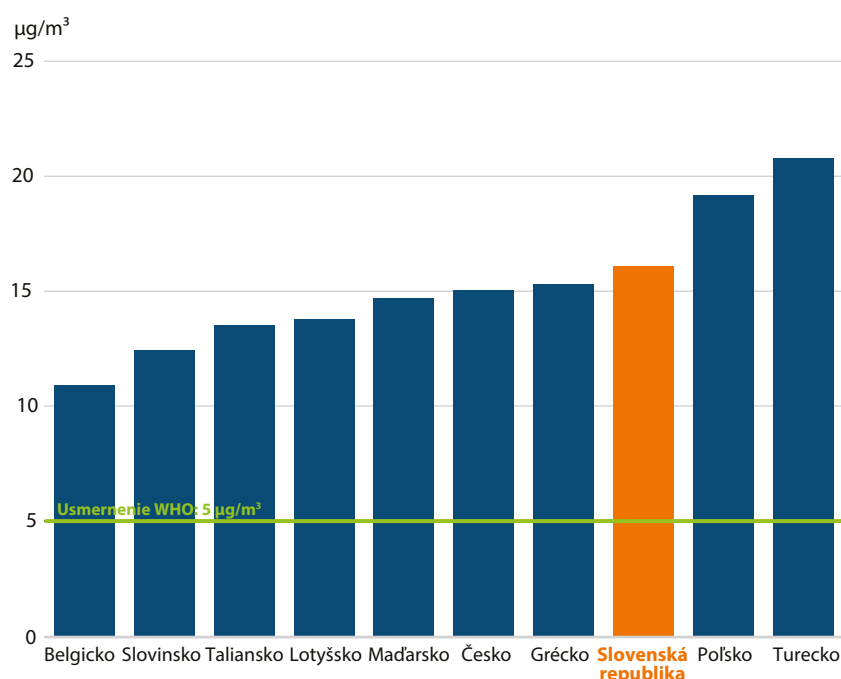
Pokrok v čistení kontaminovaných lokalít je pomalý. Do roku 2027 je na sanáciu potrebná viac ako 1 miliarda EUR. Medzi hlavné prekážky patria problémy okresných úradov pri identifikácii znečisťovateľov alebo zodpovedných subjektov, nedostatočné prostriedky zo štátneho rozpočtu, chýbajúca legislatívna lehota na rozhodnutie, ktorým ministerstvo zabezpečí nápravu, a dĺžka procesov verejného obstarávania.

Obrázok 2. Výroba elektrickej energie je vysoko dekarbonizovaná

Výroba elektrickej energie podľa zdrojov, 2022

Obrázok 3. Úroveň znečistenia ovzdušia je vysoká

Priemerné koncentrácie PM_{2,5} v európskych krajinách OECD, 2021

Zdroj: IEA (2023), Svetové energetické štatistiky a bilancie. (databáza).

Zdroj: EEA (2023), Stav kvality ovzdušia v Európe v roku 2023.

Zlepšenie environmentálneho riadenia a správy

Zodpovednosť za životné prostredie je roztrieštená.

Ministerstvo životného prostredia (MŽP) dohliada na ochranu klímy, ale nemá oprávnenia v oblasti energetickej politiky a lesného hospodárstva. Tieto kompetencie vykonáva ministerstvo hospodárstva a ministerstvo poľnohospodárstva a rozvoja vidieka. Energetická účinnosť v odvetví výstavby patrí do pôsobnosti ministerstva dopravy. Bolo zriadených niekoľko medzirezortných rád, ale musí byť posilnená aj koordinácia. Okresné úrady, ktoré plnia environmentálnu politiku na miestnej úrovni, sú jednotkami ministerstva vnútra, ale dostávajú usmernenia od MŽP. Od roku 2013 sa im dostáva menšej podpory.

Nedodržovanie právnych predpisov v oblasti životného prostredia je naďalej vysoké.

Slovenská inšpekcia životného prostredia (SIŽP) a okresné úrady zabezpečujú dodržiavanie vnútroštátnych právnych predpisov v oblasti životného prostredia. V roku 2021 boli v takmer polovici všetkých inšpekcií, ktoré SIŽP vykonala, zistené prípady nedodržovania predpisov. Inšpekčné orgány upozornili na nedostatočnú kapacitu SIŽP. Pokuty sa často ukladajú na spodnej hranici legislatívneho rozpätia, čo má iba malý varovný účinok. Hranica spôsobenej škody, ktorá odlišuje správne delikty od trestných činov, môže spôsobiť neistotu v tom, ktorý orgán je príslušný na riešenie daného deliktu. Od roku 2022 Slovensko posilňuje policajnú jednotku špecializovanú na boj proti environmentálnej kriminalite.

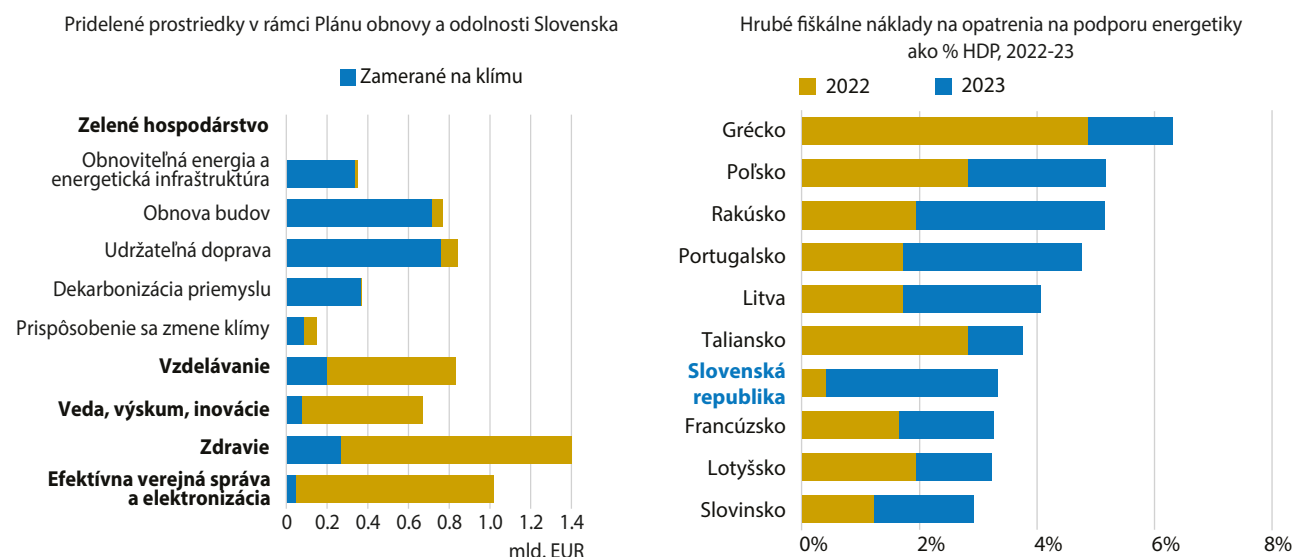
Podpora investícií a ekonomických nástrojov pre zelený rast

Klíma je prioritou plánu obnovy, ale cenová podpora obmedzuje motiváciu šetriť energiou.

Plán obnovy a odolnosti Slovenska (POSR) bude do roku 2026 podporovaný grantmi EÚ, ktoré v roku 2021 predstavovali 6,4 % HDP Slovenska. Krajina vyčlenila 45 % zo svojho rozpočtu na plán obnovy a odolnosti na dosiahnutie cieľov v oblasti klímy (Obrázok 4). Energetická účinnosť a udržateľná doprava sú kľúčovými prioritami. Je to pozitívne, pretože krajina musí obmedziť závislosť od automobilov a presunúť investície z cestnej dopravy

na železničnú, aby sa znížili emisie z dopravy. V rokoch 2022 až 2023 prijala vláda na zmiernenie dôsledkov energetickej krízy opatrenia vo výške 3,3 % HDP, čo je úroveň nad priemerom EÚ. Pozostávajú však najmä z necielených opatrení na podporu cien energie. Z environmentálneho a daňového hľadiska by bolo opodstatnené zachovať cenový signál a pomôcť najzraniteľnejším osobám podporou, ktorá nesúvisí so spotrebou energie. Vyžaduje si to definovanie energetickej chudoby a zhromaždenie príslušných údajov s cieľom zamerať podporu a zároveň podporiť úspory energie

Obrázok 4. Klíma je prioritou plánu obnovy, ale cenová podpora obmedzuje motiváciu šetriť energiou

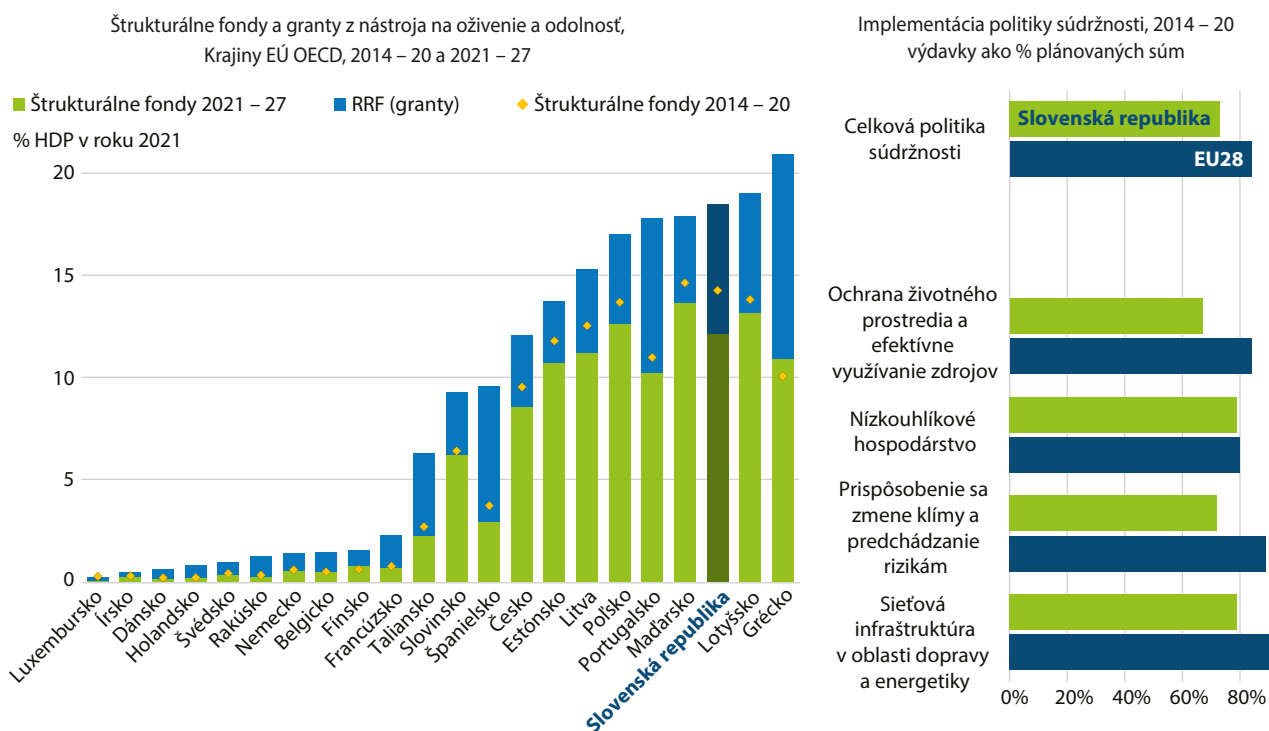

Zdroj: EK (2023 a 2021), Analýza plánu obnovy a odolnosti Slovenska; OECD (2023), Nástroj na sledovanie podporných opatrení v oblasti energie OECD.

Efektívne využívanie finančných prostriedkov EÚ je pre ekologické investície kľúčové. Výdavky na ochranu životného prostredia sú financované najmä z fondov EÚ. V rokoch 2014 – 2020 však Slovensko zaznamenalo nízku mieru čerpania štrukturálnych fondov na environmentálnu infraštruktúru a adaptáciu na zmenu klímy (Obrázok 5). Čiastočne sa to vysvetľuje zdĺhavými postupmi verejného obstarávania a nízkou kapacitou príjemcov, najmä na miestnej úrovni. Fond životného prostredia financuje približne 10 % verejných investícií do životného prostredia, najmä do vody. Jeho rozpočtové plánovanie bolo sťažené obmedzeniami, ktoré stanovilo ministerstvo financií na použitie príjmov z predaja kvót EÚ ETS formou aukcie na účely ochrany životného prostredia. V rokoch 2015-22 sa na environmentálne opatrenia vynaložilo len 22 % týchto príjmov, čo je výrazne menej ako 50 % požadovaných v smernici o ETS. Očakáva sa, že aktualizácia právnych predpisov v roku 2023 tento podiel zvýši.

Je nutné uskutočniť zelenú daňovú reformu. Slovensko sa zaviazalo k fiskálnej neutrálnej zelenej daňovej reforme. Daňové zaťaženie sa však nepresunulo od práce k činnostiam škodlivým pre životné prostredie. Ceny uhlíka (z cien povoleniek v rámci systému EÚ ETS a spotrebných daní z palív) sú v porovnaní s krajinami EÚ nízke. Neposkytujú konzistentné stimuly na zníženie emisií skleníkových plynov v rôznych palivách a odvetviach. Daň z nafty je výrazne nižšia ako daň z benzínu, a to aj napriek vyššiemu obsahu uhlíka v naftě a nákladom na miestne znečistenie ovzdušia. Príjmy z daní z motorových vozidiel a zo znečistenia a zdrojov sú takisto pod priemerom OECD v Európe. Slovensko možno pochváliť za zrušenie dotácií na elektrinu vyrobenú z domáceho uhlia v roku 2023. Tento krok je nevyhnutný na zníženie emisií skleníkových plynov a miestneho znečistenia ovzdušia. Krajina zmapovala dotácie na fosilné palivá a musí sa usilovať o ich postupné zrušenie.

Obrázok 5. Slovensko dostáva veľké sumy z fondov EÚ, ale ich čerpanie je nízke

Poznámka: V ľavom paneli sa údaje týkajú celkových pridelených prostriedkov (bez vnútroštátneho spolufinancovania) v bežných cenách ako percento HDP na rok 2021. Štrukturálne fondy: Európsky fond regionálneho rozvoja, Kohézny fond, Európsky sociálny fond; 2021-27: vrátane Fondu na spravodlivú transformáciu; 2014-20: vrátane Iniciatívy na podporu zamestnanosti mladých ľudí. Granty z nástroja na obnovu a odolnosť (RRF): vrátane grantov REPowerEU.
Zdroj: EK (2023), Platforma otvorených údajov pre oblasť súdržnosti, obdobie, na ktoré sa vzťahuje, do 30. júna 2023; EK (2023), Konsolidované nariadenie (EÚ) 2021/241, ktorým sa zriaďuje nástroj na oživenie a zvýšenie odolnosti, 28. február; EK (2022), RRF: Aktualizácia maximálneho finančného príspevku, jún.

V roku 2021 boli investície do železničnej infraštruktúry (0,2 % HDP) výrazne nižšie ako investície do cestnej infraštruktúry (1,1 %).

Biodiverzita a lesy v kontexte zmeny klímy

ZVYŠOVANIE ÚSILIA O ZASTAVENIE A ZVRÁTENIE STRATY BIODIVERZITY

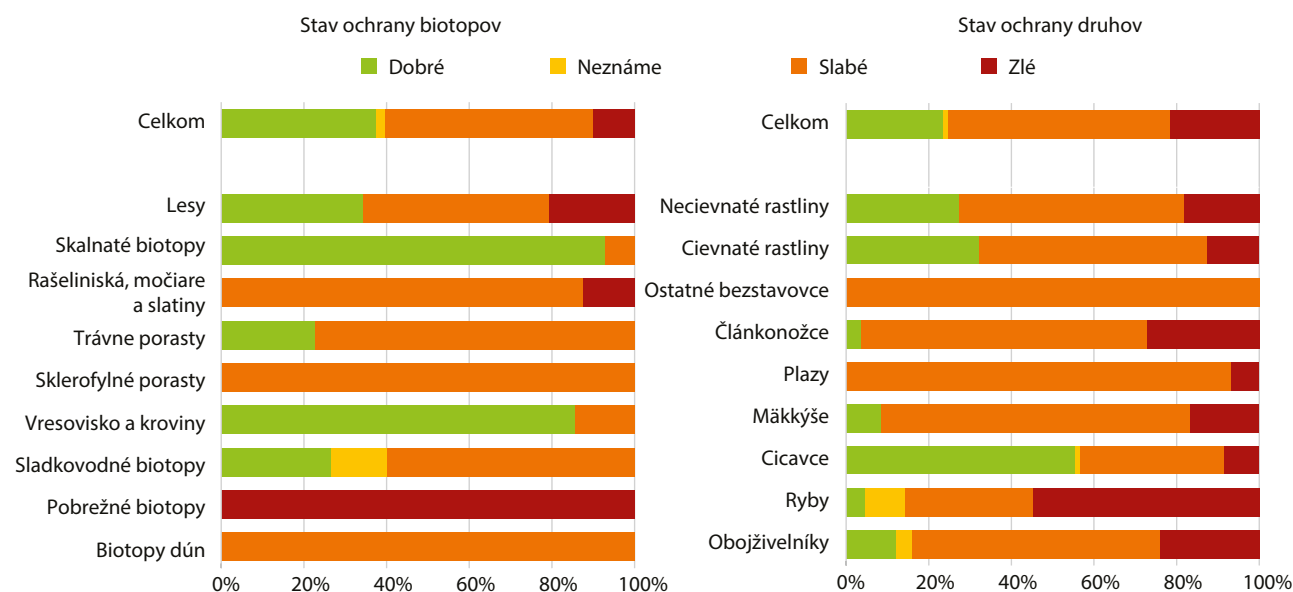
Bohatá biodiverzita Slovenska je ohrozená. Približne 75 % druhov a 60 % biotopov je v nepriaznivom stave (obrázok 6). Je to spôsobené tlakom, ako sú neudržateľné poľnohospodárske postupy, invázne nepôvodné druhy alebo iné problematické druhy, lesné hospodárstvo (napr. vysoký objem náhodnej ťažby v niektorých oblastiach) a rozvoj infraštruktúry. Očakáva sa, že biodiverzita na Slovensku bude čeliť rastúcemu tlaku v dôsledku zmeny klímy. Údaje a poznatky o biodiverzite sa zlepšili (rážček 1), ale nedostatky pretrvávajú. Týka sa to najmä sladkovodnej biodiverzity a druhov a biotopov, ktoré nie sú predmetom európskeho záujmu. Chýba započítavanie prírodného kapitálu a integrácia hodnôt ekosystémových služieb do rozhodovania.

V roku 2021 predstavovali výdavky na ochranu biodiverzity 0,22 % verejných výdavkov, čo je viac ako v predchádzajúcich rokoch.

Rámček 1. Prvé ekonomické hodnotenie ekosystémových služieb Slovenska

Projekt *Hodnota* ekosystémov a súvisiacich služieb na Slovensku mapoval ekosystémy krajiny s využitím geografických informačných systémov a terénnych prieskumov. V správe sa skúmala schopnosť slovenských ekosystémov poskytovať 11 regulačných, 10 zabezpečovacích služieb a 2 kultúrne služby. Peňažná hodnota každej ekosystémovej služby bola zistená pomocou metodiky prenosu hodnoty. Správa odhaduje hodnotu ekosystémových služieb na minimálne 187 – 225 miliárd EUR ročne (približne dvojnásobok HDP Slovenska), pričom lesy majú na týchto prínosoch hlavný podiel. V dôsledku degradácie ekosystémov však Slovensko prichádza o približne 20 miliárd eur ročne v potenciálnej hodnote ekosystémových služieb.

Obrázok 6. Značná časť biotopov a druhov je v nepriaznivom stave

Poznámka: Sklerofylné porasty: Formácie *Juniperus communis* na vresoviskách alebo vápnitých lúkach; pobrežné biotopy: vnútrozemské slané lúky a panónske slané stepi a slané močiare; dunové biotopy: panónske vnútrozemské duny.

Zdroj: Správy EEA (2021), Stav ochrany typov prirodzených biotopov a druhov: súbory údajov z článku 17 smernice 92/43/EHS o biotopoch.

Aktualizácia strategického rámca pre biodiverzitu. Krajina posilnila legislatívu a začlenila ciele v oblasti biodiverzity do svojej vízie a stratégie rozvoja do roku 2030 a Envirostratégie 2030. Platnosť stratégie NBSAP (2014 – 20) sa však skončila. Stratégia NBSAP sa musí do roku 2030 urýchlene dokončiť a prijať za

širokej účasti zainteresovaných strán. Prínosom by bol aj plán na obnovu degradovaných biotopov na Slovensku. Nedostatočné financovanie a nízka inštitucionálna kapacita a koordinácia sú prekážkami riadnej implementácie.

DOKONČENIE ZONÁCIE NÁRODNÝCH PARKOV

Sieť chránených území je rozsiahla, ale vyžaduje si reformu.

Slovensko má viac ako 37 % územia určeného na ochranu, čím prekročilo cieľ roka 2020 pre pokrytie chránených území na úrovni 17 % (cieľ 11 z Aichi) a cieľ pre rok 2030 na úrovni 30 % podľa globálneho rámca pre biodiverzitu z Kchun-mingu a Montrealu (cieľ 3) (obrázok 7). Avšak menej ako 20 % územia národných parkov je prísne chránených, dve tretiny národných parkov ešte nemajú zonáciu a väčšina chránených území nemá platné plány riadenia. Slovensko začalo reformu chránených území, ktorá posilnila právny základ pre zonácie a zriadila nezávislé správy národných parkov. Reforma si vyžaduje silné participatívne procesy, účinnú komunikáciu a ekonomické stimuly na zvládnutie napätia so súkromnými vlastníkami pozemkov a konfliktov medzi záujmami lesného hospodárstva a biodiverzity. Rozhodujúce je aj zvýšenie objemu a predvídateľnosti finančných zdrojov pre národné parky.

UPLATŇOVANIE BIODIVERZITY

Slovensko podniklo kroky na zosúladienie poľnohospodárstva a lesníctva s cieľmi v oblasti biodiverzity. Výsledkom rozhodnutí o využívaní územia za uplynulé obdobie boli veľké monokultúrne polia a odstránenie krajinných prvkov. Táto situácia pretrváva aj v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP 2014 – 2020) a biodiverzita na poľnohospodárskych pozemkoch naďalej klesá. Strategický plán SPP na roky 2023 – 27 je viac zameraný na podporu biodiverzity. Ak sa bude účinne uplatňovať, môže pomôcť zastaviť

stratu biodiverzity. Hoci všetky slovenské lesy sú predmetom plánov starostlivosti, nie vždy sú v súlade s cieľmi v oblasti biodiverzity. Okrem toho vysoká intenzita asanačnej a sanitárnej ťažby v reakcii na škody spôsobené vetrom a napadnutím lykožrútom zhoršila kritické biotopy, čo prispelo k úbytku hlucháňa obyčajného (fotografia). Slovensko podniklo kroky na riešenie týchto výziev (napr. požiadavka environmentálneho hodnotenia lesných hospodárskych plánov) a musí naďalej podporovať prírode blízke lesné hospodárstvo ako preferovanú lesnícku prax.

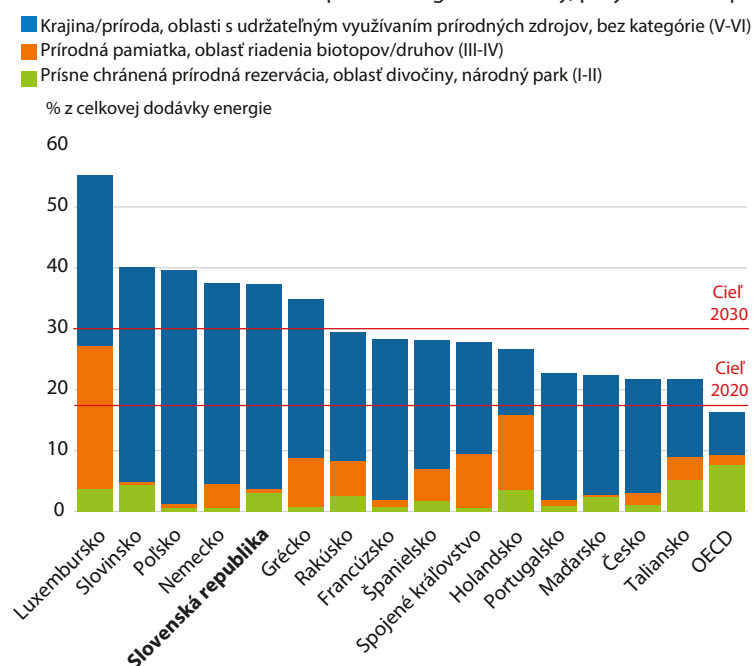
ZMIERŇOVANIE ZMENY KLÍMY, PRISPÔBOVANIE A BIODIVERZITA

Prognózy ukazujú, že Slovensko nespĺní svoj cieľ v oblasti

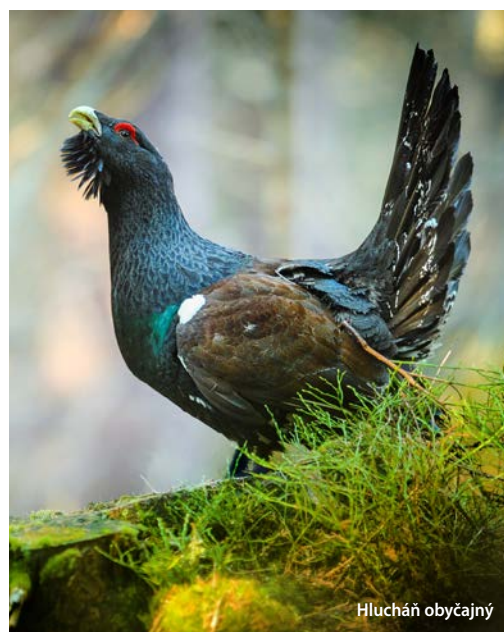
LULUCF do roku 2030 (obrázok 1). Hlavným dôvodom je klesajúce odstraňovanie skleníkových plynov v lesoch v dôsledku neprimeraného podielu dospelých stromových porastov. Slovensko musí urýchlene realizovať plánované opatrenia a identifikovať ďalšie možnosti zvýšenia odstraňovania uhlíka. Musí sa usilovať o synergie medzi opatreniami v oblasti biodiverzity, zmierňovania zmeny klímy a adaptácie na ňu, napríklad rozširovaním prírode blízkeho lesného hospodárstva, obnovou trávnatých plôch, mokradí a iných ekosystémov a podporou krajinného plánovania. Potenciálne kompromisy medzi týmito cieľmi je potrebné starostlivo spravovať. Napríklad zalesňovanie by mohlo v niektorých kontextoch zvýšiť odstraňovanie, ale ohroziť biodiverzitu. Mohlo by to narušiť odolnosť ekosystému a dlhodobé ciele v oblasti klímy.

Obrázok 7. Podiel chráneného územia je vysoký

Suchozemské chránené územia podľa kategórie ochrany, prvých 15 európskych krajín OECD, 2022

Zdroj: OECD (2023), Štatistiky OECD o životnom prostredí (databáza).

Hlucháň obyčajný

Hodnotiaca správa OECD o environmentálnej výkonnosti Slovenskej republiky 2024

VIAC INFORMÁCIÍ

Hodnotiace správy OECD o environmentálnej výkonnosti:

Slovenská republika 2024

Správa a všetky údaje sú k dispozícii na

<http://oe.cd/epr-slovakia>

Medzinárodne porovnateľné ukazovatele sú k dispozícii na

stránke OECD: <http://oe.cd/env-glance>

KONTAKTY

Vedúca sekcie

Nathalie Girouard

Nathalie.Girouard@oecd.org

Koordinátorka správy

Frédérique Zegel

Frédérique.Zegel@oecd.org

Komunikácia

Natasha Cline-Thomas

Natasha.Cline-Thomas@oecd.org

AUTORSKÉ PRÁVA K OBRÁZKOM

Ak nie je uvedené inak, všetky obrázky pochádzajú zo stránky Shutterstock.com.

Tento dokument, ako aj všetky údaje a mapy v ňom obsiahnuté nemajú vplyv na štatút alebo zvrchovanosť akéhokoľvek územia, na vymedzenie medzinárodných hraníc a limitov a na pomenovanie akéhokoľvek územia, mesta alebo oblasti.

Štatistické údaje za Izrael poskytujú príslušné izraelské orgány a sú za ne zodpovedné. Použitím týchto údajov zo strany OECD nie je dotknutý štatút Golanských výšin, východného Jeruzalema a izraelských osád na Západnom brehu Jordánu v zmysle medzinárodného práva.

